

**ROUND TABLE “VAISHNAVA CULTURE IN MODERN WORLD”
IN THE FRAMEWORK OF VI CONGRESS OF THE YOUTH RESEARCHERS
OF RELIGIONS “RELIGION IN THE CONTEMPORARY CULTURE”
(Kyiv, October 18, 2019)**

Yu. Fil

PhD (History)

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine
4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine
filyulia@gmail.com

On the 18th of October 2019 in the framework of VI Congress of the youth researchers of religions “Religion in the contemporary culture” (Kyiv, October 17–18, 2019) round table “Vaishnava culture in modern world” was held. Scholars who investigate Vaishnava tradition as well as representatives of the tradition by itself come together in one auditorium to discuss different aspects of gaudiya-vaishnavism.

It was the third round table dedicated to Bengali Vaishnavism in the framework of Congress. This year the discussion was unique because the representatives of two gaudiya organizations (*matha*) took part in the event – of the International Society for Krishna Consciousness (ISKCON) and Sri Chaitanya Saraswat Math. Participants talked over different sharp and contradictory questions such as the place of modern technologies in Vaishnava culture nowadays, the possibility to investigate the religion from the position of outsider, the so called *mishra* (*misra*) (additions to pure *bhakti*), the interconnection between Vaishnava and Ukrainian identities in Ukrainian ISKCON community and finally the universality of Vedic culture and its efficiency in civil life. It seems to be the main achievement of the round table that the representatives of two mathas come to agreement during the event. This fact shows that religious studies can successfully fulfill the function of the mediator between different religious communities.

Keywords: Gaudiya-vaishnavism, International Society for Krishna Consciousness, Sri Chaitanya Saraswat Math, Vaishnavism

**КРУГЛИЙ СТИЛ “ВАЙШНАВСЬКА КУЛЬТУРА В СУЧАСНОМУ СВІТІ”
В РАМКАХ VI КОНГРЕСУ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ РЕЛІГІЇ
“РЕЛІГІЯ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ”
(Київ, 18 жовтня 2019 року)**

Уже третій рік поспіль у рамках Конгресу молодих дослідників релігії та Міжнародної релігієзнавчої школи “Вайшнавська традиція крізь століття” проводиться круглий стіл, присвячений вивченню найрізноманітніших аспектів гаудія-вайшнавизму. Захід відбувся 18 жовтня 2019 року на історико-філософському факультеті Київського університету імені Бориса Грінченка. Попри невелику кількість учасників, дискусія вийшла продуктивною і навіть де в чому унікальною, адже в одній аудиторії в академічному контексті вперше зібралися представники двох *матхів* (організацій) бенгальського вайшнавизму – Товариства свідомості Кришни (ISKCON) та Шрі Чайтанья Сарасват Матху, які хоч і черпають з одного джерела, але мають дещо відмінне бачення розвитку традиції гаудія-вайшнавизму в сучасному світі.

Шрі Чайтанья Сарасват Матх, що в Україні також відомий своїм масштабним проектом Vedalife, представляв Руслан Казієв (Расананда), який у своїй доповіді не лише розповів про те, як вайшнавизм набуває дедалі більшої актуальності за доби

фейсбуків-інстаграмів, а й раптом виявив абсолютно безпрецедентну цікавість до релігієзнавців. Оскільки будь-якому вченому-гуманітарію, особливо тому, хто проводить польові дослідження, нерідко доводиться стикатися з тим, що взаємної цікавості між ним та об'єктом дослідження просто не може бути, факт інтересу до власної персони з боку адепта видається чимось просто фантастичним. Та круглий стіл довів, що це можливо. Одними з неоднозначних і гострих питань у доповіді Руслана Казієва були ті, що покликані з'ясувати, чим усе ж займаються релігієзнавці. По-перше, пролунало питання, чим є релігія для релігієзнавців. У ході спілкування було розвінчано думку про те, що вчених цікавить лише зовнішній, формальний, тобто ритуальний, бік релігії, згадавши про існування феноменології релігії, яка й покликана вивчати досвід вірян, тобто те, як вони самі переживають традицію, до якої належать. Серед допитливих слухачів одразу виникло логічне питання: ким має бути релігієзнавець – інсайдером чи аутсайдером, інакше кажучи, чи має він належати до релігії, яку вивчає, чи, навпаки, бажано бути поза нею, щоб об'єктивно її оцінити? З'ясували, що в релігієзнавстві немає і не може бути одностайної думки, яка позиція найкраща, вони обидві мають свої вади та переваги й обидві мають право на існування. Проте самі ж представники вайшнавської традиції сходяться на думці, що аутсайдерська позиція не наближує дослідника до розуміння об'єкта свого дослідження, адже це те саме, що знати все про технологію виробництва меду, його сорти й смаки, ніколи не куштувавши його. Втім, у своїй доповіді Руслан Казієв допустив можливість аутсайдерського вивчення релігії, лишень за умови застосування так званого теїстичного підходу. Цей тонкий підхід, на його думку, є вінцем релігієзнавчих підходів. Застосовуючи його, вчений може стати поціновувачем духовних культур і смаків, зможе розбиратися в градаціях божественного. При цьому він має можливість залишатися незаангажованим. Такий підхід Руслан назвав *татастха-вічар* – безпристрасний аналіз. Думка була доповнена цитатою з інтерв'ю голови Майстерні академічного релігієзнавства Руслана Халікова, який сказав, що вбачає “своє завдання як голови МАРу в тому, щоб [...] дотримуватися принципів наукової об'єктивності та не ставати беззаперечно на сторону якоїсь релігійної конфесії чи атеїстичного світогляду, оскільки це єдиний спосіб зберегти авторитет релігієзнавства як прогностичної науки, інакше нам просто перестануть вірити”.

З вуст доповідача лунали дотепні метафори про те, що нетрудаще релігієзнавство може лише спостерігати за пожежею, а ліквідувати її здатен тільки “практичний теїзм”. Хоча детально про це не вдалося поговорити, все ж напрошується відповідь: релігієзнавство має принципово іншу мету й ніколи не мало амбіцій тушити пожежі та повністю визнає за релігіями цю благородну функцію. Подекуди прямо, подекуди опосередковано в доповіді Руслана Казієва звучала ідея про те, що давня традиція гадія-вайшнавизму цілком гармонійно влилася в сучасний світ соцмереж та віртуальної реальності. Новітні технічні засоби лише сприяють поширенню вчення та глибшому зануренню в нього. З його погляду, зовнішні форми релігії важливі, але не визначальні. Місце і спосіб, у який людина спілкується з Богом, не мають значення. Для ілюстрації своєї думки доповідач навів цікавий приклад із життя Бгакті-сіддханти Сарасваті, одного з вайшнавських учителів. Коли гуру проповідував учення серед освічених індусів, один зі слухачів був так вражений проповіддю, що сказав: “Ваша релігія така досконала. Її храми мають бути в кожному місті!”, на що Вчитель відповів: “Це чудова ідея, але насамперед я б хотів, щоб храми були в кожному серці”. На питання, чому доповідач обрав саме ту релігію, яку обрав, Руслан пожартував, що “який дільничний лікар був на районі, до такого і звернувся”.

Андрій Козка з Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна предметом цьогорічної доповіді обрав так звані *мішри*, “домішки” до чистого *бгакті*, які недосконалий спекулятивний розум накладає на нього, спотворюючи його. Занепад гадія-вайшнавизму, починаючи із XVII ст., пов'язаний з *мішрами* сахаджіїв,

йогів, які ідею первинного чистого бгакті забруднили ідеєю можливості його досягнення через чуттєву насолоду. У зв'язку з проблемою *мішр* пан Андрій описав знайому серед вірян будь-якої релігії ситуацію, коли сумлінно виконувана практика протягом тривалого часу не приносить духовних плодів. Звісно, причиною цього можуть бути, за словами доповідача, *анартхи* (“нечесноти”, гріхи), але й більш тонкі причини не варто виключати, а саме ті, які й породжені *мішрами*. У такому разі відданий хоч і сумлінно практикує, але неправильно розуміє мету практики, наприклад свідомо чи несвідомо прагне набути надприродних здібностей або ж отримати чуттєві задоволення, як уже згадані сахаджії. Також не дасть плодів *арона* (зовнішня форма релігії), коли відданий дотримується усіх зовнішніх приписів релігії, але при цьому не встановлює істинних відносин із Бгагаваном (Богом). Згадав пан Андрій і про ті категорії людей, *мішри* яких, якщо такі є, дуже деструктивно впливають на суспільство. Це насамперед правителі-кшатрії, а також учені. Завершив Андрій Козка свою доповідь фактами, що підтверджують всевітнє визнання індуїстської культури, адже у 2015 році ООН встановила Міжнародний день йоги (21 червня), а ЮНЕСКО включило до реєстру нематеріальної культурної спадщини людства (Memory of the World Registry) багато індійських текстів, серед яких фігурує найдавніша пам'ятка індійської культури – Ригведа.

Юлія Філь з Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України представила мету й проміжні результати свого дослідження в рамках проекту Інституту “Етнорелігійні та конфесійні меншини східного походження в соціокультурному просторі України”. Головною метою цієї розвідки було з'ясувати, як вайшнавська ідентичність взаємодіє з національною в українській громаді ISKCON. Основними методами, якими користувалася Юлія, були якісні соціологічні методи, зокрема глибоке інтерв'ювання та включене спостереження. Вдалося з'ясувати, що взаємодія національної та вайшнавської ідентичності відбувається у “вилці” “належного” та “фактичного” (“неналежного”), коли позиція кожного опитаного вайшнава відповідно до його особистого досвіду віднаходить себе між тим, як має бути згідно зі святими писаннями, і тим, як це можливо втілити в конкретних обставинах вайшнавської практики на території України. Наприклад, деякі з респондентів відповіли, що хоча втручання в політичні та воєнні справи не входить у духовні завдання відданого, втім, якщо вони опиняться серед призовників, братимуть участь у війні й будуть виконувати цю *дгарму*. Інші ж респонденти, також цілком підтримуючи позицію невтручання в мирські громадянські справи, вважали військову службу категорично неприпустимою для себе.

Доповідачка скористалася присутністю представників традиції в аудиторії, щоб з'ясувати їхні думки про деякі аспекти вайшнавської культури, насамперед про те, як віддані, які мають небрагманічну природу, можуть знайти себе в брагманічній культурі вайшнавизму, у якій культивуються вегетаріанство та відреченість від мирських справ. Олександр Плис (Абгінанда Дас Адгікарі), голова Київської духовної академії свідомості Кришни, дав розгорнутий коментар з цього приводу.

Доповідач почав з того, що всі суперечності між вайшнавською культурою та особистою природою виникають лише тоді, коли є дисбаланс у розвитку особистості. А оскільки його основним інструментом у нашому суспільстві є освіта, вайшнавський учитель почав саме з неї. Головною метою освіти, за його словами, є не просто розвиток особистості, а цілісний її розвиток, за якого вона росте у всіх аспектах – духовному, соціальному, ментальному (інтелектуальному й емоційному) та фізичному. У результаті людина здатна відповідати на всі виклики життя. Турбота про фізичний бік має виявлятися у відповідному режимі праці, їди, сну, інтимного життя; про соціальний бік – у належному вибудовуванні стосунків із сім'єю, громадою, державою; про ментальний бік – у контролі над думками та емоціями; про духовний – у вибудовуванні відносин з Вищою особою, Богом. На думку доповідача, у нашій системі освіти бракує духовної складової.

Абгінанда Дас Адгікарі вважає, що, попри хибну думку про асоціальність вайшнавів, вони, навпаки, є соціально ефективними людьми, адже вайшнавська культура та дисципліна піклуються про всі чотири боки особистості, що і є запорукою ефективності в соціумі. Згадувана Юлією Філь відреченість вайшнавської культури не означає жертвування на вітар духовному аспекту особистості усіх інших її аспектів. Доповідач підкреслив, що всі чотири аспекти мають бути в балансі, без того, щоб віддавати перевагу одному з них. Абгінанда переконав, що вайшнави не покидають соціум, просто справи мирські не мають бути головною метою життя. А Андрій Козка слушно згадав Бгактівіноду Тгакура, бенгальського реформатора XIX ст., який поєднував практику з активною діяльністю в миру, адже служив у британській адміністрації, постійно піднімаючись у ранзі.

Як пояснили пан Адгікарі та пан Андрій Козка, суперечностей між громадянською та вайшнавською позицією у вайшнавізмі не може бути, бо є поняття вічного обов'язку, або обов'язку душі (*джайва дгарма*), і тимчасового обов'язку (*найміттїка дгарма*). Є вічна *джива* (душа), яка отримує тимчасове тіло. Душа не має жодних характеристик, тоді як тіло має національність, форму та обставини, у яких перебуває. Хоч головним обов'язком вважається перший, духовний, людина не має ухилитися від виконання другого, який стосується життя у фізичному тілі, зокрема й обов'язку перед державою. Якщо потрібно захищати державу, то це компетенція *найміттїка-дгарми*, яку не можна ігнорувати.

Релігія, на думку Абгінанди Даса, – це “упаковка” *джайва-дгарми*, якої вона обов'язково потребує. “Релігійність без науки – це вияв або сентименталізму, або фанатизму. Все має бути науково”, – сказав Адгікарі, маючи на увазі, що будь-яка релігійність потребує структурування, тобто “науки”. Кожен сам обирає традицію, яка для нього найкраща, але в жодному разі представник традиції не має говорити, що вона найкраща, бо це неетично. Дискусії між різними релігіями можна вести лише стосовно питання розвитку любові до Бога, а не таких зовнішніх географічно і культурно детермінованих речей, як одяг, їжа чи ритуал.

Під час розмови модераторка поставила питання, як у вайшнавській традиції вирішується ситуація, коли відданий не може погодитися на сто відсотків зі знанням, яке вона дає, і що робити відданому, якому загалом вона резонує, але не у всіх аспектах. Абгінанда Дас відповів, що в таких питаннях обов'язково має бути духовний вчитель, який усе роз'яснить, а Андрій Козка додав, що прийняття і розуміння суті релігії приходять із формуванням вищого смаку, за наявності якого з'являється тонке розуміння усіх релігійних приписів.

Звісно, окреслений зміст обговорення не передає всіх нюансів та повноти дискусії в аудиторії, та й сама розмова далеко не вичерпана, але її учасники погодилися, що конгрес, школа з вайшнавизму й подібні майданчики є дуже потрібними як для вчених, так і для тих, хто практикує, адже вони збагачують як одних, так і других на духовному та інтелектуальному рівні. Та головним здобутком круглого столу можна вважати порозуміння, якого досягли представники двох *матхів* в аудиторії. Цьогорічний круглий стіл став яскравим прикладом того, що релігієзнавці справді можуть виконувати функцію медіаторів між конфесіями і сприяти їхньому більш коректному, позбавленому стереотипів та хибних уявлень розумінню одна одної.

Ю. С. Філь